Erfgoednieuws 04|2022

2 | Visserijmuseum, de ZK4 een oude dame van 100 jaar
5 | Historische Scheepswerf Wolthuis
8 | Planten ontdekken in Domies Toen
11 | Orgelmuziek met Olivier Latry in Uithuizermeeden
12 | Tentoonstellingen en activiteiten

Centrum Groninger Taal & Cultuur

ERFGOEDPARTNERS

DE ZK 4 'ALBATROS' 100 JAAR
Een oude dame van honderd

Door: Berend Zwart
Beeld: Wim Mollema/Visserijmuseum Zoutkamp en Jan Gerdez

Eén van de topstukken van het Visserijmuseum is het museumschip de ZK 4 'Albatros'. Het is een varend monument en behoort tot het geregistreerd varend erfgoed Nederland. In 1921 werd het schip 100 jaar. Een leeftijd om bij stil te staan maar vanwege corona kreeg het niet de aandacht die het verdient. In dit artikel wordt in het kort het leven van het schip van geboorte tot heden verteld.

ZOUTKAMPER VISSER GEORGIUS (SJORS) BRIAN

Beurtschip 'de Vooruitgang – 1921 - 1950

In juli 1921 gaf beurtschipper Bouwe Schroor uit Beetsterzwaag aan Jan Oebele van der Werff op Buitenstvallaat bij Drachten de opdracht een motorschip voor hem te bouwen. Bouwe Schroor had een beurtvaart vanuit Beetsterzwaag op Leeuwarden en Sneek en zijn zoon Theo, die hem zou opvolgen, wilde niet meer varen met het oude skûtsje 'de Twee Gebroeders' dat rond 1900 was gebouwd.

Naast 'de Vooruitgang' had de firma al voor de Tweede Wereldoorlog een vrachtauto waarmee vrachten naar markten in Leeuwarden en Sneek werden vervoerd. Alhoewel het vrachtvervoer over water door oorlogsomstandigheden een korte opleving beleefde, verdween de beurtvaart na de laatste oorlog uit het dagelijkse beeld. Het vervoer over weg nam het over. Ook de firma Schroor stapte in 1946 volledig over op het veel snellere vervoer over de weg, de vrachtauto. Het schip kwam te koop.

Vissersschip ZK 4 'Albatros' – 1950 – 2003

Het schip werd in 1950 verkocht aan de Zoutkamper visser Georgius (Sjors) Brian. Meer schepen van de toenmalige Zoutkamper vloot waren gebouwd als beurtschip. Omdat het vrachtvervoer deze taak van het beurtschip overnam, zagen de vissers de mogelijkheid om deze schepen na verschillende

Zoutkamp, Klaar voor de vangst

aanpassingen te gebruiken als vissersschip op de Lauwerszee en de Waddenzee, zo ook de oude 'de Vooruitgang'. De defecte Deutz-Brons motor werd vervangen door een tweedehands 28 PK Kromhout middeldrukmotor. De Deutz-Brons motor van 12 PK was voor de visserij toch te licht geweest.

Georgius (Sjors) Brian (1895-1964)

Eerst had Brian een ander scheepje, een zogenaamde sloep. Het nieuwe schip was een enorme verbetering. Brian viste met het schip op garnalen zoals het merendeel van de Zoutkamper vissers. Het schip was daarvoor ingericht met een schudzeef en een kookpot. De garnalen werden gevangen met een garnalennet (-kor) aan beiden zijden van het schip, die waren bevestigd aan een boom aan beide kanten van de mast. Daarom werd de bestaande mast vervangen en als boomkorder opgetuigd. De gevangen garnalen werden over de schudzeef gehaald en daarna aan boord gekookt. Deze garnalen werden in de vishal aangeboden als consumptie-garnalen en de kleine garnalen werden meegenomen als 'puf' garnalen die werden verwerkt in de drogerijen als diervoeders. De garnalenvisserij was in die tijd een dag-visserij, afhankelijk van het getij. Christophorus (Forus) Brian (1925-2002) was al gauw de knecht en later opvolger van vader Sjors. Forus voer tot 1968 als schipper/ eigenaar met de ZK4.
Dus eigenlijk tot de afsluiting van de Lauwerszee. De afsluiting in 1969 was voor veel eigenaars van deze schepen het moment om te stoppen of om te gaan voor een groter schip. In veel gevallen werden deze schepen bij de afsluiting gesaneerd. 'Het was een ruig leven, een zwerversleven.' (FB) In 1968 werd het schip verkocht naar Delfzijl. Eigenaar werd Harry Krol en het schip kreeg als registratie DZ 5, de naam bleef 'Albatros'. Krol viste er eveneens mee op garnalen, vooral op de Eems.

Museumschip en varend monument ZK 4 'Albatros' – 2002 – 2021

In 2002 keerde het schip 'Albatros' terug in Zoutkamp en werd aan het Visserijmuseum in bruikleen gegeven. Het schip kreeg zijn vaste ligplaats voor het museum aan de Reitdiepskade. Voor het zover was werd er door vrijwilligers begonnen met de restauratie van het schip. Het werd teruggebracht in de kleuren die het schip in zijn beginjaren in Zoutkamp had: zwart met een witte bies, en op de boeg van het schip kwam het visserijteken 'ZK 4' terug. Met Pinksteren 2003, tijdens de traditionele vlaggetjesdag, was het schip voor het eerst te zien als museumschip maar de restauratie was toen nog lang niet voltooid. Er is hard gewerkt om het schip terug te brengen naar het jaar 1965. Het uiterlijk refereert aan de periode van net na de oorlog tot diep in de jaren tachtig, toen er volop met dergelijke schepen gevist werd op garnalen en in de

CHRISTOPHORUS (FORUS) BRIAN (1925-2002

late herfst op sardien.
In de periode daarna werden dergelijke schepen gemoderniseerd met een betere dekuitrusting en comfortabelere bemanningsverblijven en grote stuurhuizen. Het uiterlijk van de 'ZK4 Albatros' is, als een van de weinige zo niet de enige, nog steeds zoals in de jaren veertig met de kanttekening dat het stuurhuis vernieuwd is (replica), de achter- en voormast vernieuwd zijn, het achterdek vervangen is en het vooronder opnieuw ingetimmerd is. In de winter van 2012 - 2013 is de nog steeds werkende vislier met riemaandrijving gereviseerd. Er werden weer een kookpot en een schudzeef voor garnalen geplaatst. De mast werd in 2020 opnieuw vervangen.

Het vooronder kreeg zijn kraalschoten betimmering van 1921 terug. Als verwarming werd vroeger een klein kacheltje, een zogenaamd "vuurduveltje" gebruikt als verwarming. Deze werd gestookt op hout en kolen (briketten). Alhoewel er uit het beurt- of korenschip van Usquert een vuurduveltje beschikbaar kwam werd deze toch niet teruggeplaatst maar is te zien in het museum. De drie kooien in het vooronder werden gehandhaafd. Aan de achtermast werd vroeger bij het kuilvissen een klein zeiltje gevoerd welke bij gelegenheden nog wel eens wordt gebruikt. Dit werd de "druil" genoemd.

Het schip is inmiddels ingeschreven in het register van de FVEN (Federatie Varend Erfgoed Nederland) als varend monument en maakt als lid onderdeel uit van de LVBHB (Landelijke Vereniging tot Behoud van het Historisch Bedrijfsvaartuig) en de SKZ (Stichting Kotterzeilen en Kotterbehoud) Net als in 2002 wordt het schip anno 2021 door vrijwilligers onderhouden en bevaren. Een vaste ploeg schippers en stuurlui varen, vooral tijdens het museumseizoen, met belangstellenden en toeristen. Tevens is het schip aanwezig op allerlei maritieme manifestaties in binnen- en buitenland (Duitsland) vaak vergezeld van garnalen-pelsters en visbakkers.

Bronnen: Groninger Welvaart – Scheepvaart in stad en ommeland. Uitgeverij Passage Groningen 2005; archief Visserijmuseum Zoutkamp

Visserijmuseum Zoutkamp
Reitdiepskade 11
9974 PJ Zoutkamp
0595 40 19 57
www.visserijmuseum.com

Historische Scheepswerf Wolthuis

Door: Johan Kielman / Beeld: Stichting Historische Scheepswerf Hoogezand-Sappemeer

Werkende werf

Zoals is te zien op een kaart, die in 1691 in opdracht van de stad Groningen is getekend door Johannes Tideman, was er meer dan 300 jaar geleden al een scheepswerf gevestigd op de plaats die toen bekend stond als Stadsplaats nummer 15. Tegenwoordig is dat Noorderstraat 308 in Sappemeer. Bijna zonder onderbrekingen zijn vanaf die tijd tot 1983 op dezelfde plaats allerlei soorten schepen gebouwd en onderhouden. In het begin eenvoudige houten scheepjes, bestemd voor het vervoer van turf naar de stad Groningen. Later, toen de turfhandel zich uitbreidde naar steden in het westen van Nederland en naar Duitsland, kwam er vraag naar grotere en meer zeewaardige schepen en uiteindelijk bouwde men schepen die de hele wereld konden bevaren.

Nadat het oude Winschoterdiep definitief werd gedempt, verloor de werf haar bestaans-mogelijkheid doordat er geen schepen meer konden komen. Vrij snel daarna ontstond het idee om de werf om te vormen tot een werkende museumwerf. Dat idee werd ingegeven door de historische plek, de monumentale gebouwen en de waardevolle collectie gereedschappen en machines.

Ook was er de wens een eerbetoon te brengen aan de, voor de dorpen Sappemeer en Hoogezand, zo belangrijke scheepsbouw-industrie. Vanaf het ontstaan in de 17e eeuw tot aan de dag van vandaag een belangrijke bron van welvaart.

DE WERF

Om deze doelstellingen verder uit te werken, werd in 2000 de Stichting Historische Scheepswerf Hoogezand-Sappemeer opgericht. Na het verkrijgen van de benodigde subsidies, kon het tot Rijksmonument verklaarde complex worden gerestaureerd. In 2013 volgde de feestelijke opening.

Om de vroegere gang van zaken op de werf zo realistisch mogelijk aan de bezoekers te kunnen presenteren, worden allerlei werkzaamheden uitgevoerd met behulp van de vaak meer dan 100 jaar oude ijzer- en houtbewerkingsmachines. Ook de uit het einde van de 20e eeuw daterende smidse is nog volop in gebruik. De museale machines zijn dermate robuust gebouwd, dat ze nog goed mee kunnen in het productieproces. Het gaat wat langzamer dan met de huidige computergestuurde machines, maar de kwaliteit van de producten is zeker niet slechter. De werkzaamheden op de werf bestaan uit restauratieklussen aan schepen, zoals het vervangen van doorgeroeste huidplaten, het aanbrengen van dubbelingen, waarbij een tweede plaat over een gedeelte van de bestaande huid wordt aangebracht, het reconstrueren van verloren gegane scheepsonderdelen, het inbouwen van motoren, enzovoorts. De timmerafdeling restaureert en maakt houten roeren, zijzwaarden, luiken en andere benodigdheden. Daarnaast worden complete scheepsinterieurs ingebouwd of gerestaureerd.

Educatieproject

De geschiedenis van Sappemeer en Hoogezand is nauw verbonden met de turfwinning en de daaruit ontstane scheepsbouw en scheepvaart. De dorpen danken er hun bestaan aan!
De stichting is van mening, dat dit gegeven bij de jeugdige inwoners van de gemeente wel wat meer bekendheid mag krijgen. De werf wordt regelmatig bezocht door scholieren in groepsverband. Tijdens de rondleidingen wordt ze gewezen op het feit, dat ze in een gemeente wonen met een roemrucht maritiem verleden. In Sappemeer, Hoogezand,

DE SMID AAN HET WERK

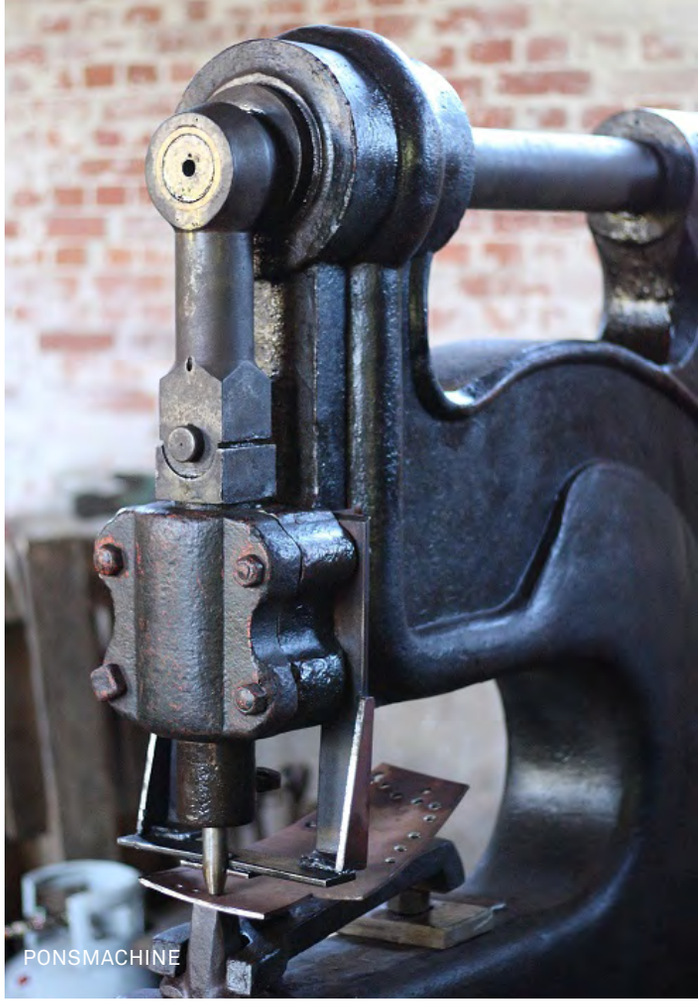
PONSMACHINE

Martenshoek, Foxhol en Westerbroek waren en zijn scheepswerven te vinden en in Sappemeer en Hoogezand waren veel rederijen en kapiteinseigenaren. Sappemeer herbergde bijvoorbeeld in 1863 nog 54 rederijen. De stichting heeft in samenwerking met Cultuurmakers & Co en de Stichting Kunst en Cultuur een op de jeugd gericht programma opgezet om daaraan meer bekendheid te geven. Het omvat een lesprogramma op school, dat wordt gevolgd door een bezoek aan de werf. In de vorm van een speurtocht maken de leerlingen kennis met de werking van de verschillende machines en de toegepaste

TENTOONTSTELLING

scheepsbouwmethodes. Het geheel wordt ondersteund door een korte film, waarvoor onlangs de laatste opnamen zijn gemaakt. Het lesprogramma begint met de turfwinning en het ontstaan van de veenkoloniën in de 17e eeuw en verklaart de ontwikkeling van de scheepsbouw tot in onze tijd.

Expositie

De werf heeft naast de oude machines nog een grote collectie werktuigen en gereedschappen, die vroeger bij de bouw van houten en ijzeren schepen werden gebruikt. Een deel ligt nog in depot en moet worden gedigitaliseerd en geregistreerd. Zodra dit is afgerond, wordt op de zolder van de hellingschuur een expositie van deze voorwerpen ingericht. Op deze zolder is reeds een permanente expositie aanwezig, waar in beeld en geluid wordt uiteengezet hoe men vroeger schepen bouwde. Bezoekers zien afbeeldingen van de soorten schepen die in de loop van de tijd op de werf zijn gebouwd. Bij de beschrijving van de werking van de verschillende machines, kan men door op een knop te drukken de bijbehorende geluiden oproepen. Ook zijn hier de eerste apparaten te zien, die werden gebruikt om te lassen, als vervanger van het klinken. Een gasgenerator, die van carbid en water acetyleengas maakte waarmee men zogenaamd autogeen kon lassen. Een ander voorbeeld is een lastransformator uit 1928. Het is een apparaat voor elektrisch lassen met behulp van een laselektrode. Het is een van de eerste, door het bedrijf Smit in Nijmegen, seriematig geproduceerde 'laskarren'. Rond de jaren vijftig van de vorige eeuw vond in de scheepsbouw de overgang van het klinken naar het elektrisch lassen plaats. Het arbeidsintensieve en lawaaiige klinken behoorde daarmee tot het verleden.

Bezoekersinformatie

De openingstijden zijn gedurende het gehele jaar op dinsdag en donderdag van 09:00 tot 16:00 uur en van april t/m september ook op zaterdagmiddag van 13:00 tot 16:30 uur. De entree is € 3,50 voor volwassenen, kinderen tot 14 jaar betalen € 1,00. Groepen op aanvraag.
De werf beschikt over een interactieve multimediatour, waarmee bezoekers de werking van de machines via hun smartphone kunnen bekijken. Rond de werf is voldoende gratis parkeergelegenheid.

Historische Scheepswerf Wolthuis
Noorderstraat 308
9611 AT Sappemeer
06 23459827
www.historischescheepswerf.nl

Planten ontdekken in Domies Toen

Door: Jan Jaap Boehlé / Beeld: Domies Toen

Domies Toen (de tuin van de dominee) 60 jaar, dat is een mooie leeftijd voor een tuin. Het is natuurlijk een hele beslissing geweest wat te doen met het terrein voor de kerk na de sloop van de pastorie. De keuze de tuin te behouden en verder vorm te geven toont moed. Er waren in de tuin een paar historische elementen aanwezig: de slingertuin die voor de pastorie lag, de oude tuinmuur stammend uit 1700 en een oud tuinprieel, dat op instorten stond. Onder de bezielende leiding van mevrouw Tine Clevering-Meijer kreeg de tuin haar huidige vorm.

Botanische tuin

Met de komst van Paul Jansen als eerste betaalde tuinbeheerder, werden de eerste stappen naar een botanische tuin gezet. Paul, een geboren Limburger, hield van wilde planten. De tijdgeest was rijp voor inheemse planten en geïnspireerd door Ger Londo [een Nederlandse botanicus die voor diverse wetenschappelijke instituten botanisch onderzoek verrichtte ten behoeve van natuurbeheer en natuurontwikkeling – Wikipedia] werden de eerste heemplantmilieus gecreëerd. Zijn opvolger Klaas van Nierop heeft dit uitgebouwd en op zijn initiatief werd Domies Toen aangemeld bij de Nederlandse vereniging voor botanische tuinen, die uiteindelijk Domies Toen als botanische tuin erkende.

Daarvoor al werd Domies Toen lang als botanische tuin aangemerkt hoewel het dat officieel nog niet was. Een botanische tuin is volgens de definitie een instelling waar een gedocumenteerde, levende plantencollectie wordt beheerd ten bate van wetenschappelijk onderzoek, natuurbehoud, tentoonstelling en onderwijs. Vervolgens moet de tuin dan nog erkend worden door de Nederlandse vereniging van botanische tuinen.

Stinzenplanten

Het is toch nog een hele klus geweest om dat goed voor elkaar te krijgen. De plantencollectie van Domies Toen is divers. We hebben een collectie stinzenplanten, diverse collecties heemplanten, kruiden en vaste planten. Het speerpunt voor de collectie zijn de stinzenplanten. Stinzen zijn versterkte adellijke hofsteden. In de Gouden Eeuw werden hier fraaie tuinen en parken bij aangelegd. Door de opgehoogde bodem en aanplant van bomen ontstond hier op den duur een bosmilieu. Er werden sierplanten, veelal bol- en knolgewassen, aangeplant. Het kenmerkende voor deze groep planten is dat ze zich op eigen kracht in deze tuinen hebben weten te handhaven. Aan het eind van de twintigste eeuw werd deze groep planten herkend door botanici en staat nu bekend als stinzenplanten. Winterakoniet, sneeuwklokjes, bonte krokus zijn een paar bekende voorbeelden uit deze groep. De slingertuin,

aangelegd in het laatste deel van de negentiende eeuw, heeft veel elementen van een stinzentuin. Aangelegd in de Engelse landschapsstijl: verhogingen, slingerende paden, een niervormige vijver met daarbij onze, zo langzamerhand beroemde rode beuk, levert voor de stinzenplanten het juiste milieu.

Registratie

Voor de beschrijving van de plantencollectie is de juiste naamgeving belangrijk, de herkomst en waar hij in de tuin staat. Iedere plant krijgt een nummer waarmee hij dan officieel tot de collectie behoort. In de meeste botanische tuinen vind je bij iedere plant een etiket met daarop de gegevens over de betreffende plant. In Domies Toen hebben we voor een andere oplossing gekozen. We hebben een boekje geschreven: `Stinzenplanten ontdekken in Domies Toen`. Hierin staat de hele stinzencollectie beschreven plus informatie over de plant. Iedere plant heeft een nummer gekregen. In de Tuin hebben we bij iedere plant een steen gelegd met daarop het nummer van die plant uit het boekje. Zo kun je, de nummers volgend, de juiste informatie tot je nemen.
Om de collectie te waarborgen hebben we de taak om van alle planten zaad te winnen zodat bij verlies van de plant je ze opnieuw kan opkweken.
Het is daarnaast voor de collectie van belang dat de planten zuiver blijven. Je moet zorgen dat ze niet kruisen. Daarom heb ik bijvoorbeeld krokussoorten, die niet tot de collectie behoren en toch willen kruisen met de bonte krokus, uit de tuin verwijderd. Andere planten die kruisen heb ik zo ver mogelijk uit elkaar gezet om soortkruising te voorkomen. Bijvoorbeeld de sleutelbloemen. Die stonden te dicht opeen en je krijgt dan een stengeloze sleutelbloem met de kenmerken van een slanke sleutelbloem. Het spreekt dat deze exemplaren verwijderd zijn en dat de soorten ieder hun eigen plek in de tuin kregen, zo ver mogelijk uit elkaar.
We hebben erg ons best gedaan op de naambeschrijving. Een groter probleem was de herkomst van de planten, er was niets tot zeer weinig gedocumenteerd. Uiteindelijk is hier een oplossing gevonden door een tijdpunt te kiezen, de planten daarvoor aanwezig, werden als oorspronkelijk aanwezig geaccepteerd.

Educatie

Educatie is ook een taak voor de botanische tuin. Wij hebben hiervoor een aantal thema`s gekozen. De heemplanten hebben we zoveel mogelijk in een milieu bijeen gezet zodat het karakter van die milieus benadrukt worden en de verschillen duidelijk. Heemplanten en milieus waar de tuin ongeschikt voor is, hebben we

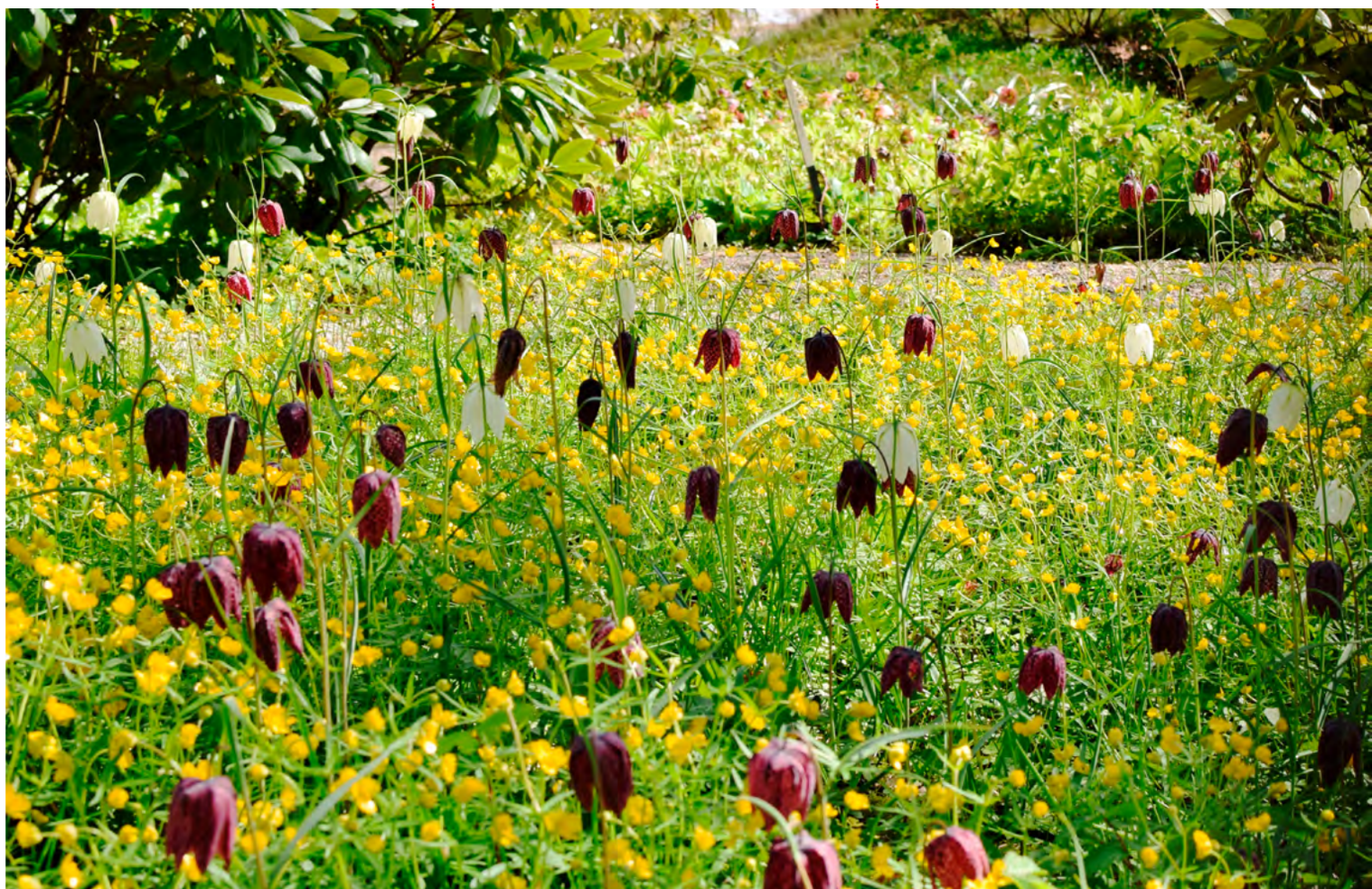

aangelegd in een tiental schalen. In iedere schaal vind je een afspiegeling van een plantenmilieu. De nagebootste milieus, bijvoorbeeld laagveen, hoogveen, droge heide, zijn milieus die je in Noord-Nederland kunt tegenkomen.
Als een van de laatste projecten in Domies Toen hebben we een insectentuin aangelegd. Hier hebben we zoveel mogelijk vestigingsplaatsen voor insecten op een klein oppervlakte bijeen aangelegd. De toegepaste planten zijn heel divers zodat je kunt zien naar welke plant de voorkeur uitgaat van een bepaald insect. Bloemen met buisvormige bloemen zijn geschikt voor langtongige insecten zoals vlinders. Schermbloemen zijn daarentegen weer favoriet voor insecten met een korte tong zoals zweefvliegen. Er is een vijver voor de waterinsecten en de larven van bijvoorbeeld libellen.

Zomer- en herfstbloeiers

Naast alle heemplanten zijn er voldoende vaste planten in Domies Toen. Je vindt ze hoofzakelijk in het achterste deel van de tuin, langs de oude tuinmuur en rondom het hooiland dat voor het tuinprieel ligt. Bij de plantkeuze van de sierplanten hebben we gekozen voor zoveel mogelijk zomer- en herfstbloeiers. Het verhaal dat we hierbij vertellen is dat deze planten grotendeels voor de zestiende eeuw hier onbekend waren en dat er weinig herfstbloeiende planten waren. Door de ontdekking van Amerika en de toegang die we kregen tot Japan en Oost-Azië kwamen deze planten voor ons beschikbaar.
Ga maar na waar de zomer- en herfst bloeiers vandaan komen: rudbeckia, astilbe, zonnebloemen, veronicastrum, monarda, phlox en ga zomaar door, ze vinden hun oorsprong in voorgenoemde landen.

Boekjes

We schrijven van tijd tot tijd een boekje met een van de thema`s in Domies Toen als onderwerp, bijvoorbeeld heemplanten, stinzenplanten en biotopen. Met

behulp van deze boekjes proberen we die onderwerpen inzichtelijker te maken en de tuinbeleving te vergroten.

Geregistreerd museum

We zijn heel blij dat de status Botanische tuin voor de komende vijf jaar is gewaarborgd. Dankzij deze status is Domies Toen nu ook officieel weer een museum. Als kers op de taart zijn wij nu ook officieel houder van de nationale collectie stinzenplanten voor Noord-Nederland. Door de veelheid aan plantensoorten is er voor de goeie waarnemer op plantgebied altijd wel wat te beleven in Domies Toen en levert dat ook het bewijs dat een botanische tuin zeker mooi is ook al heb je niets met botanie, de sfeer, rust en uitzicht op de Petruskerk wordt door menigeen in deze tuin hoog aangeslagen en ondergaan.

Domies Toen
Hoofdstraat 76
9968 AG Pieterburen
www.domiestoen.nl

Domies Toen, aan de voet van de Petruskerk in Pieterburen en onderdeel van Stichting Oude Groninger Kerken, is op 1 mei 2022 opnieuw gecertificeerd als geregistreerd museum. Iedere vijf jaar wordt de herijking verricht door de landelijke museumvereniging. Nadat er in 2019 de noodklok was geluid om de meest noordelijke botanische tuin van Nederland te behouden, is er hard gewerkt aan de museumerkenning. Het is niet alleen de collectie die goed op orde moet zijn, maar ook het beleid, veiligheid, toegankelijkheid en de governance van het museum moeten in orde zijn. Domies Toen heeft een bevlogen en professioneel bestuur en een goede collectiebeheerder die de bijzondere wilde plantentuin en botanische tuin van de dominee op de kaart wil blijven zetten.

Olivier Latry naar Het Hogeland

Door: Bert Veening
Beeld: Stichting Avondmuziek Uithuizermeeden

Op zondagavond 26 juni zal organist Olivier Latry een concert verzorgen in de Mariakerk van Uithuizermeeden. Hoe kwam de Stichting Avondmuziek Uithuizermeeden erbij om deze befaamde Parijse musicus uit te nodigen?

In 2020 bestond de Stichting Avondmuziek 50 jaar. Bij de bestuursleden was op voorhand duidelijk dat dit jubileum gevierd zou moeten worden met veel prominente musici. Bestuurslid Bert Veening kwam toen met namen van een aantal musici die normaliter niet naar Uithuizermeeden zouden kunnen komen vanwege de financiële haalbaarheid. Het bestuur vond tevens dat de jubileumconcerten toegankelijk zouden moeten zijn voor een breed publiek tegen een zo laag mogelijke toegangsprijs. Hiervoor heeft men geprobeerd royaal subsidie binnen te halen voor het jubileumprogramma.

Internationaal bekende musicus op een barokorgel?

Naast Nederlandse organisten wilde men ook graag een internationaal bekende musicus uitnodigen; zo kwam men op de naam van Olivier Latry. Het leek het bestuur bijzonder interessant om een Franse stadsorganist Bach te laten vertolken op een 18de eeuws historisch dorpsorgel in Groningen. Hoe zal hij het aanpakken wat betreft registratiekeuze, articulatie en tempi?
De Stichting Avondmuziek moest hier en daar wel uitleg geven aan subsidieverstrekkers over de keuze voor Latry. Eén van de instanties liet weten: “Inhoudelijk zetten we ook wat vraagtekens bij de keuze voor de organist Olivier Latry. Ontegenzeggelijk een groot organist maar we koppelen hem toch meer aan grote romantische orgels en niet aan een schitterend barokinstrument als het Hinszorgel. Gaarne uw overwegingen”.

Ook naar Dordrecht

Via Kees Nottrot (organist in Bolsward) kwam de Stichting in contact met het impresariaat van Latry. De prijs die voor een concert zou moeten worden betaald bleek in eerste instantie niet haalbaar. Uit contacten met de organisatie van het Bachfestival Dordrecht bleek echter dat Latry ook naar Dordrecht zou komen. Dat opende de mogelijk voor een samenwerking waarbij Latry twee concerten in Nederland zou geven en hij dus ook naar Uithuizermeeden zou kunnen komen. Vanwege de ontwikkelingen rond corona bleek een eerder geplande datum niet haalbaar, maar nu kan het concert dan toch plaatsvinden en wel op zondag 26 juni, aanvang 20:00 uur.

Programma

Olivier Latry heeft een programma samengesteld met Bachwerken en daarnaast onder andere werk van Bert Matter en een improvisatie. Het volledige programma staat op de website van de stichting Avondmuziek Uithuizermeeden.
www.avondmuziekuithuizermeeden.nl
Op dit moment kunnen er al kaarten worden gereserveerd. Ook is dit concert via een gratis livestream te volgen. We rekenen erop dat de mensen die kijken een donatie geven om de (on)kosten te dekken.

Noordelijk Archeologisch Depot Nuis

Dag van de Noord-Nederlandse Archeologie 18 juni

Op zaterdag 18 juni vindt de vijfde editie van de Dag van de Noord-Nederlandse Archeologie plaats in het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis. De Dag is bedoeld voor iedereen die meer wil weten over de geschiedenis en archeologie van Noord-Nederland. Het zal onder andere mogelijk zijn om demonstraties van re-enactors bij te wonen, lezingen te volgen en om vondsten te laten determineren. Het wordt een informatieve dag waarbij voldoende gelegenheid zal zijn om veel kennis op te doen en contacten te leggen.
De Dag start om 10:00 uur en eindigt om 16:30 uur.

Openluchtmuseum Het Hoogeland Warffum

Tentoonstelling 'Eenvoud en Stoerheid', Willem de Mérode, Johan Dijkstra en Johan van Veen, tot en met 26 juni

Een dichter, een schilder en een waterstaatkundige. Noord-Groningers die landelijk aanzien hebben verworven, maar verder met ogenschijnlijk weinig overeenkomsten.
Bij nadere beschouwing waren het alle drie talentrijke mannen die belangrijk werk hebben nagelaten, die elkaar kenden en die elkaar steun hebben gegeven in lastige periodes, zoals tijdens de gevangenschap van De Mérode in 1924. De dichter werd veroordeeld voor een seksuele relatie met een 16-jarige jongen en ging acht maanden de cel in. Welke invloed had dit op de onderlinge relaties?
Aan dit drietal wijdt Openluchtmuseum Het Hoogeland de voorjaarstentoonstelling Eenvoud en Stoerheid. De ingewikkelde relaties tussen drie Groningers ontvouwt zich aan de hand van handgeschreven teksten, briefkaarten, krantenknipsels, schilderijen, etsen, tekeningen en fotomateriaal.

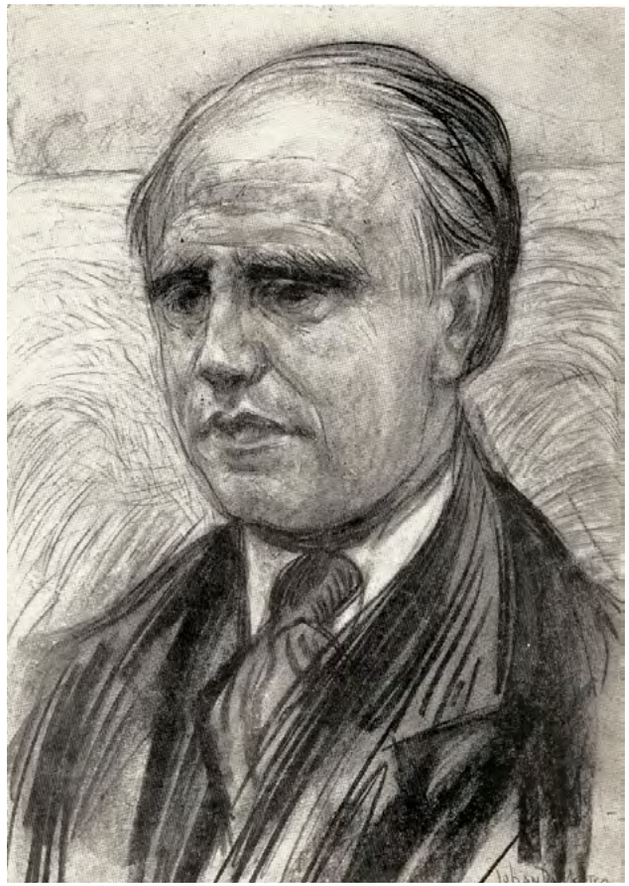

Beeld: portret De Mérode door Johan Dijkstra

Martinikerk Groningen

Tentoonstelling 'Yesse en sporen van een rijk verleden' tot en met 30 juni

Ter gelegenheid van het project 'Van Yesse naar Sint Jan' heeft 'Bijzondere Collecties' van de Groninger Universiteitsbibliotheek een expositie voorbereid. De aanleiding van het project is het feit dat in het jaar 1220 de cisterciënzer monnik Caesarius van Heisterbach het vrouwenklooster Yesse onder de rook van Groningen en de Groningse Martinikerk bezocht. Samen met zijn abt Henricus kwam hij ruim 800 jaar geleden naar Yesse om het cisterciënzer klooster te visiteren. Op initiatief van het Bezoekerscentrum Klooster Yesse, de Vereniging Vrienden Martinikerk en het Centrum voor Religie en Erfgoed van de Rijksuniversiteit Groningen dat samenwerkt met de University of Birmingham vond daarom in april alsnog een driedaags evenement plaats. Aanvankelijk was dit voorzien voor 2020 maar vanwege de coronapandemie moest het evenement worden uitgesteld.

Tot en met 30 juni zal ter gelegenheid van dit project in de Martinikerk een expositie te bezoeken zijn. De expositie is ingericht met de topvondsten van de opgravingen op het terrein van het voormalige klooster Yesse.

Op de tentoonstelling zal onder meer te zien zijn:

- archeologische vondsten Klooster Yesse
- objecten uit bezoekerscentrum Klooster Yesse
- objecten uit Noordelijk Archeologisch Depot Nuis
- handschrift UB Bijzondere Collecties
- pelgrimsinsignes Collectie gemeente Groningen

www.kloosteryesse.nl/expositieindemaak

Groninger Museum

Tentoonstelling 'Stad houdt stand - 350 jaar Groningens ontzet' tot en met 25 september

1672 was voor Nederland een rampjaar. Het werd door vier landen aangevallen: op zee door Engeland, vanuit het zuiden door Frankrijk en vanuit het oosten door de Duitse vorst-bisschoppen van Münster en Keulen. Al snel was een groot deel van het land in handen van de vijand. Ook de stad Groningen werd wekenlang gebombardeerd, maar zij hield stand en op 27 augustus trokken de Duitsers stilletjes weg. Het behoud van de stad bleek een keerpunt in het rampjaar.
Tot op de dag vandaag wordt het Groningens ontzet op 28 augustus gevierd. De expositie bevat authentieke schilderijen, voorwerpen en documenten en zelfs kanonnen uit deze heroïsche strijd.

Verhalenkaart 1672 Groninger Archieven
Het is 350 jaar geleden dat de bisschop van Münster, alias Bommen Berend, de stad Groningen belegerde in het rampjaar 1672. Het lukte hem niet om de stad te veroveren en de

stad hield stand. Daarom vieren we nog steeds het Groningens Ontzet op 28 augustus. De dag waarop de bisschop zich terugtrok. De Groninger Archieven bewaren een heel oude kaart van 71 cm hoog en 258,5 cm breed. Cartograaf Jannes Tideman maakte deze in 1672 toen de gebeurtenissen nog vers in het geheugen lagen. De kaart is nu te bekijken op www.kaart1672.nl. Zoom in op de prachtige details en lees de verhalen over het Groningen van 1672.
De verhalenkaart uit 1672 wordt bewaard in het depot van de Groninger Archieven. Hij is na al die jaren erg kwetsbaar en kan daarom niet meer tentoongesteld worden. Omdat het een prachtig gedetailleerde kaart is, hebben de Groninger Archieven fotograaf René Gerritsen gevraagd deze te reproduceren door middel van foto's. Het resultaat is te zien op www.kaart1672.nl. En het mooie is dat er (bijna) oneindig ingezoomd kan worden op details. De verhalen over het beleg en ontzet van de stad Groningen zijn op deze website te lezen door middel van punten op de kaart. Klik op een punt en er wordt uitgelegd wat er te zien is, wat er staat en er zijn verdiepende verhalen en rondleidingen. Omdat de kaart ontelbare verhalen kent, is gestart met een basis en worden gedurende het jaar steeds meer verhalen en informatie toegevoegd. Ondertussen is er ook zonder de verhalen veel zelf te ontdekken.

Tentoonstelling
De originele kaart van Tideman is dan niet meer te bekijken, maar het Groninger Museum heeft de hoge resolutie foto's gebruikt om de kaart uit te vergroten voor de tentoonstelling Stad houdt stand – 350 jaar Groningens Ontzet. Een reproductie van 3,5 meter hoog bij 13 meter lang is samen met vele andere voorwerpen en verhalen over 1672 te zien van 23 april tot 30 oktober 2022.

Fraeylemaborg Slochteren

Tentoonstelling 'Rengers en Piccardt en het rampjaar 1672', tot en met 2 oktober

De Fraeylemaborg toont deze expositie in het kader van 350 jaar Gronings Ontzet en de landelijke herdenking van het rampjaar 1672. Twee borgheren van Fraeylema staan centraal: Osebrandt Johan Rengers (1621-1680) en zijn schoonzoon Henric Piccardt (1636-1712). Hun levensverhalen komen op pijnlijke wijze samen in het rampjaar 1672, toen de stad Groningen werd belegerd door de Bisschop van Münster. Na het Ontzet van Groningen in augustus werden Rengers en Piccardt door het stadbestuur beschuldigd van landverraad en gevangen gezet. Piccardt kwam binnen een jaar weer vrij, maar Rengers werd na een langdurig en schrijnend oneerlijk proces veroordeeld tot "eeuwige gevangenschap". Pas

na bemiddeling van prins Willem III van Oranje-Nassau werd Rengers in 1678 weer vrijgelaten. Hij was zo beschadigd door de gang van zaken dat hij niet lang daarna overleed.
In de tentoonstelling zijn veel interessante bruiklenen van de Groninger Archieven opgenomen. Er zijn imposante aktes op perkament bewaard gebleven, voorzien van zegels, van bijvoorbeeld een testament of een huwelijkscontract. Maar ook eigenhandig geschreven brieven van Piccardt, die als syndicus van de Ommelanden een belangrijke functie had. De meeste van deze 17de eeuwse documenten zijn nooit eerder tentoongesteld. Ze lichten een tipje van de sluier op van de zaken waar een borgheer in die tijd mee te maken had. Ook zijn bruiklenen te zien uit het Groninger Museum en de Jan Menze van Diepencollectie.
Een recente aanwinst krijgt een ereplek: de zilveren kom van Fouwel Rengers, aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt en de Gerrit van Houten Stichting. Deze prachtige terrine is meer dan vier eeuwen oud en is het vroegste exemplaar dat we kennen. De maker is de Stad-Groninger zilversmid Doe Freese, zijn meesterteken DF staat op de kom.

Pronkjewailpad Westroute: proeven van het Groninger land

door Ronald Hellinga

Vanaf donderdag 7 april 2022 is de nieuwe Westroute van het Pronkjewailpad open. Het thema van dit jaar is: 'Proeven van het Groninger land'. Proeven kun je in dit geval op verschillende manieren interpreteren:

- Proeven van producten: bijvoorbeeld streekproducten bij een boerderijwinkel, bakker of horeca.
- Voorproefjes van locaties aan de route: een 'fysiek visitekaartje', waardoor je kennismaakt met die locatie.
- Proeve van bekwaamheid: je moet eerst een opdracht uitvoeren, voordat je een stempel kunt zetten.

Door bij elke stempelpost te 'proeven', maak je steeds op een verrassende manier kennis met die locatie. Grote kans dat je nieuwe bijzondere locaties gaat ontdekken, waar je later nog eens terug zult komen!
Binnen het thema werkt Tocht om de Noord (TodN) nauw samen met twee themapartners: Het Groninger Landschap en LTO Noord. Samen met Het Groninger Landschap wordt nagedacht over bijzondere vragen en opdrachten op de route, waarbij de wandelaar het landschap steeds beter leert kennen. Hoe komt het bijvoorbeeld dat er op bepaalde plaatsen zoveel hoogteverschil zit in het land? De wandelaar leert het landschap 'lezen' en zal op den duur herkennen waardoor het landschap zich op een bepaalde manier heeft ontwikkeld door de jaren heen.
LTO Noord spoort haar leden actief aan om zich aan te melden als stempelpost op het Pronkjewailpad. Boeren en tuinders zijn als 'beheerders van het landschap' voor een groot deel verantwoordelijk voor de landschaps-ontwikkeling door de jaren heen. De Westroute van het Pronkjewailpad loopt daarom regelmatig langs of over boerenerven, waarbij de wandelaars nader zullen kennismaken met de boeren en tuinders. Ze zullen gaan ontdekken wat ze precies doen, hoe ze dat doen en waarom. En natuurlijk valt er bij de boer ook van alles te proeven!

Etappe van de Maand

Dit jaar wordt de 'Etappe van de Maand' geïntroduceerd. Hierbij wordt elke maand een (klein) gedeelte van de route uitgelicht. Op de 'Etappe van de Maand' wordt door de organisatie en stempelposten extra aandacht besteed aan bijzonderheden voor de wandelaars. Dat betekent nóg meer proeven, ontdekken en beleven! De Etappe van de Maand is gemiddeld zo'n 30 km lang en bestaat uit meerdere korte routes (+-10 tot 15 km). Deze etappe is ook te lopen met een losse Etappekaart. De Etappe van de Maand April loopt van Zuidhorn naar Groningen, zie bijgevoegd kaartje.
Kijk voor meer informatie op www.Pronkjewailpad.nl

Het MOW Bellingwolde

Tentoonstelling 'De grote nostalgieshow'

De tentoonstelling 'De grote nostalgieshow' is te zien vanaf 5 juni en verkent de betekenis van nostalgie in de moderne tijd. In verschillende lichtvoetige opstellingen speelt de historische collectie van het MOW daarbij een eigen rol.

Dag van het Kasteel

Tweede Pinksterdag, maandag 6 juni

Op Tweede Pinksterdag kan men overal in Nederland weer kastelen en buitenplaatsen beleven: wandelen over een landgoed, zien hoe dik de kasteelmuren zijn, verhalen horen over het leven op een buitenplaats. Deze editie van Dag van het Kasteel staat in het teken van rampen die kastelen en buitenplaatsen hebben doorstaan. Hiermee sluit het evenement aan bij de herdenking van het Rampjaar 1672, dit jaar 350 jaar geleden. Ook wordt naar de actualiteit gekeken. De oorlog in Oekraïne, maar ook corona in 2020 en 2021 en in datzelfde jaar de overstromingen die vooral Limburg troffen. Zijn er parallellen met het Rampjaar 1672? Het ene Rampjaar is het andere niet, of toch wel? Maar ook andere rampen komen aan bod. In de loop der eeuwen hebben kastelen en buitenplaatsen flink wat rampen doorstaan, waarover vele verhalen te vertellen zijn. Meer informatie over de Dag van het Kasteel: https://dagvanhetkasteel.nl/

Pinksterspektakel Fraeylemaborg

Tijdens de Pinksterdagen gaat de Fraeylemaborg terug naar de roerige tijden van de 17de eeuw! Het is dan ook landelijk de Dag van het Kasteel.

In het park achter de borg zorgt een kampement met ruim 50 historisch geklede bewoners voor opwinding en vermaak. Naast het boeiende kampleven met allerlei demonstraties zijn er schijngevechten en wapenhandelingen. Dit evenement wordt georganiseerd in samenwerking met de VKVB, de Vereniging Krijgshistorie Vesting Bourtange. De soldaten houden wapenexercities, ze raken slaags met elkaar en laten zien hoe je met een rapier moet vechten. Een spreekstalmeester geeft uitleg. Er wordt op authentieke manier gekookt en de slaaptenten kunnen worden bezichtigd. In de veldsmidse wordt gedemonstreerd hoe kogels worden gesmeed. Natuurlijk valt er van alles te eten en te drinken, waaronder een geurig varken aan het spit. Speciale aandacht is er voor kinderen. Ze kunnen exercitie leren lopen met een bezemsteel of vechten met een kinderpiek. Er is een leuke speurzoektocht over de tachtigjarige oorlog. Kinderen kunnen een kogel meekrijgen die gegoten is in het kamp.

Centrum Groninger Taal & Cultuur

Colofon

Jaargang 3, nummer 4, mei 2022
ISSN: 24-05-8270

Redactie:
Thea Pol, Annet van der Meer, Patricia Ottay

Met medewerking van:
Jan Jaap Boehlé, Ronald Hellinga, Johan Kielman, Bert Veening, Berend Zwart

Wilt u reageren of heeft u kopij:
info@erfgoedpartners.nl

Vormgevingsconcept en lay-out:
Gerard de Vries, Smartmobiletour.nl

Erfgoednieuws is de digitale nieuwsbrief van Erfgoedpartners en CGTC en verschijnt iedere zes weken.

Erfgoedpartners en CGTC
Lopende Diep 8
9712 NW Groningen
(050) 313 00 52
www.erfgoedpartners.nl
www.cgtc.nl

ERFGOEDPARTNERS